

Крицька Ірина Олександрівна,
аспірант кафедри кримінального
процесу Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого

ДОЦІЛЬНІСТЬ ПОШИРЕННЯ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ДЕПОНУВАННЯ НА РЕЧОВІ ДОКАЗИ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Аналіз окремих проблем, пов'язаних зі збиранням та дослідженням матеріальних об'єктів як речових доказів стороною захисту, обумовлює постановку питання про доцільність поширення правового режиму депонування на речові докази на стадії досудового розслідування. Контекстно зауважимо, що депонування (від лат. *depono* *pono* – класти, зберігати) полягає в поданні стороною у кримінальному провадженні джерела передбачуваного доказу слідчому судді, перевірці його змісту за участю процесуального супротивника у змагальному порядку і, нарешті, фіксації ходу і результатів дій суб'єктів доказування з формування доказу. На думку А. С. Гамбаряна, у деяких правових системах депонування доказів застосовується у рамках різних правових режимів: 1) депонування показань у досудовому провадженні з метою виявлення доказів у справі; 2) депонування (зберігання) доказів з метою ознайомлення з ними в суді; 3) депонування доказів на підставі неможливості їх подання до суду; 4) депонування показань на підставі забезпечення безпеки свідка [1, с. 159].

Звернення до інституту тимчасового доступу до речей і документів у частині надання можливості стороні захисту, яка отримала ухвалу слідчого судді про тимчасовий доступ до речей і документів, здійснити їх вилучення (виїмку), дає підстави говорити про відсутність закріпленого у кримінальному процесуальному законодавстві порядку зберігання речей і документів, вилучених під час тимчасового доступу стороною захисту. Зважаючи на викладене, пропонуємо щодо матеріальних об'єктів, отриманих у цей спосіб, передбачити у КПК правовий режим депонування речових доказів на стадії досудового розслідування, який означає організацію зберігання чого-небудь.

Таким чином, у випадку отримання речового доказу в порядку тимчасового доступу до речей і документів шляхом їх вилучення (виїмки), а також у разі збирання речових доказів із використанням способів, передбачених у ч. 3 ст. 93 КПК України (йдеться про витребування та отримання речей від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, службових та фізичних осіб), сторона захисту має звернутися з відповідним клопотанням до слідчого судді, який своєю ухвалою визнає відповідний матеріальний об'єкт речовим доказом та передає його на відповідальне зберігання слідчому, який здійснює досудове розслідування. У такому разі копія квитанції про отримання на зберігання речових доказів має бути передана стороні захисту.

Продовження міркувань над вказаною проблемою крізь призму участі сторони захисту в дослідженні матеріальних об'єктів як речових доказів зобов'язує нас навести деякі позиції ЄСПЛ. Так, у справі «Мірілашвілі проти Росії» суд звертає увагу на те, що ст. 6 Конвенції не накладає на національні суди обов'язку призначати експертизу або проводити будь-які інші слідчі дії тільки тому, що цього вимагає одна зі сторін. Саме національний суд насамперед вирішує, чи є запитовані дії актуальними і необхідними для прийняття рішення у справі. Однак, якщо суд вирішить, що експертиза необхідна (як у наведеній справі), захисник повинен мати можливість формулювати запитання експертам, заявляти їм відводи і допитувати їх безпосередньо в ході судового розгляду (п. 189–190) [2].

Аналогічна інтерпретація вказаної позиції міститься й у рішенні ЄСПЛ у справі «Матицина проти Росії», у якому наголошується на тому, що той факт, що у розпорядженні національного суду були наявними тільки висновки експертів, отриманих стороною обвинувачення без участі сторони захисту, сам по собі не суперечить Конвенції, за умови, що під час судового процесу у захисту були відповідні процесуальні інструменти для того, щоб досліджувати ці докази і ефективно оскаржити їх у судовому засіданні, зокрема, шляхом залучення до справи або отримання інших думок і висновків (п. 169, 175) наведених рішеннях [3].

Водночас, у наведених рішеннях ЄСПЛ зауважив, що за певних обставин відмова у праві провести альтернативну

експертизу речових доказів може розглядатися як порушення п. 1 ст. 6 Конвенції. Йдеться про справу «Стоїменов проти колишньої Югославської Республіки Македонія», у якій нейтральність експерта була поставлена під сумнів через самі обставини, в яких проводилася експертиза. ЄСПЛ зауважив, що експертиза у цій справі була проведена за ініціативою не суду, а прокуратури. У такій ситуації у заявника могли виникнути сумніви в об'єктивності експертної установи, і ці сумніви були об'єктивно обґрунтованими. Водночас, у нього самого не було можливості досліджувати за допомогою своїх експертів речовину. Керуючись цим, ЄСПЛ вирішив, що у цій справі македонські суди були зобов'язані призначити перевірочну експертизу, оскільки додатковий доказ (експертиза) був необхідний для справедливого розгляду справи [4].

В. В. Навроцька, посилаючись на позиції ЄСПЛ у вирішенні питання про забезпечення можливості сторони захисту провести «контрекспертизу», зазначає, що принцип «рівності сил» не створює зобов'язання для держави надати обвинуваченим можливість до проведення судових слухань у їх справах здійснювати альтернативні експертизи (нарівні з обвинуваченням) тих предметів або матеріалів, які можуть бути використані як докази проти них. Розділити об'єкт на частини можна далеко не завжди. Наприклад, фізично неможливо надавати підозрюваному (обвинуваченому) право провести власні експертизи слідів крові на мікроскопічному шматочку матерії, який, найімовірніше, буде повністю використаний і знищений після першої ж експертизи [5, с. 31–32].

Відзначимо, що методика проведення деяких експертиз не завжди дозволяє зберегти цілісним матеріальний об'єкт, який може бути визнаний речовим доказом у кримінальному провадженні, а кількість досліджуваної речовини може бути недостатньою для можливого проведення в подальшому альтернативної експертизи стороною захисту. Видається, що застосування правового режиму депонування дозволить перенести процес дослідження речового доказу на стадію досудового розслідування за участю слідчого судді та сторін до початку проведення експертизи і можливого знищення або повного витрачання матеріального об'єкта, що, зокрема,

сприятиме забезпеченню реалізації засади змагальності у кримінальному провадженні.

Таким чином, враховуючи вищевикладені положення, уявляється доцільним поширити інститут депонування на речові докази та застосовувати його у рамках різних правових режимів, а саме: 1) депонування (зберігання) речових доказів, одержаних стороною захисту, з метою забезпечення ознайомлення з ними в судовому розгляді; 2) депонування речових доказів на підставі неможливості їх подання в судове провадження через їх можливе знищення або повне витрачання під час досудового розслідування; 3) депонування речових доказів з метою надання стороні захисту можливості проведення альтернативної експертизи.

Список використаних джерел

1. Гамбарян А. С. Правовые режимы депонирования доказательств (показаний) и их специфика в уголовном процессе Республики Армения // Судебная власть и уголовный процесс. – 2016. – № 1. – С. 159–166.

2. Дело «Мирилашвили против России» (жалоба № 6293/04) [Электронный ресурс] : Постановление Европейского суда по правам человека от 11 дек. 2008 г. – Режим доступа: hand-help.ru/documents/ECHR_case_of_mirilashvili_v_RF_reshenie.doc. – Загл. с экрана.

3. Дело «Матыцина против Российской Федерации» (жалоба № 58428/10) [Электронный ресурс] : Постановление Европейского суда по правам человека от 27 берез. 2014 г. – Режим доступа: <http://european-court.ru/resheniya-evropejskogo-suda-na-russkom-yazyke/matycina-protiv-rossii-postanovlenie-evropejskogo-suda/>. – Загл. с экрана.

4. Case of Stoimenov v. «The former Yugoslav Republic of Macedonia» (Application number: 815128): Judgment of the European Court of Human Rights from 05.04.2007. [http://hudoc.echr.coe.int/eng-press#{"display":\["1"\],"dmdocnumber":\["815128"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng-press#{).

5. Навроцька В. В. Експертиза в умовах змагальності кримінального судочинства : зб. наук. пр. – Вип. 4. – Львів : Львів. держ. ін-т новітніх технологій та управління ім. В'ячеслава Чорновола. – С. 28–33.